

Овод Юлія Василівна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницький національний університет
м.Хмельницький, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ В УКРАЇНІ

В статті розкрито окремі аспекти дитячої бездоглядності в Україні, проаналізовані фактори, що призводять до виникнення даної проблеми. Автор подає класифікацію причин дитячої бездоглядності, яка в більшості випадків обумовлена низькою результативністю роботи органів опіки, недоліками законодавства і відсутністю чіткого механізму реалізації вже діючого законодавства, яке регулює відносини в сім'ї, державі, суспільстві, батьків і дітей.

Ключові слова: бездоглядність, «діти вулиці», соціальні сироти, неблагополучні сім'ї, неповна сім'я.

Вступ. Формування особистості відбувається під час навчально-виховного процесу в загальноосвітньому закладі, виховання в сім'ї, перебування у доброзичливому оточенні. Але однією з проблем суспільства, на жаль, є важкі діти, які мають ряд психологічних та соціальних особливостей. До важких дітей відносяться діти, які мають проблеми у вихованні та формуванні особистості. До таких дітей також відносять «дітей вулиці».

Ситуація в суспільстві найбільш негативно позначилася на дітях, що мали погану спадковість, яка в подальшому спричиняла їхній неповноцінний розвиток. Спадковість дитини, негативно чи позитивно впливаючи на її розвиток, багато в чому залежить ще і від існуючих суспільно-економічних, соціально-політичних обставин, психологічних чинників, навколишнього середовища, типу особистості, що розвивається тощо [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему соціальної допомоги «дітям вулиці» вивчали: С.Бородуліна, В.Бочарова, Ю.Гапон, Р.Дахно, І.Зверева, С.Хлебик, Ю.Клейберг, Н.Максимова, М.Шакурова та інші. Проблеми профілактики безпритульності і злочинності неповнолітніх стають прерогативою кримінологів: Л.Васильовський, М.Гернет, Н.Гришаков, В.Куфаєв, П.Люблінський, М.Оганесян.

Мета статті – теоретична розвідка проблеми дитячої бездоглядності.

Виклад основного матеріалу. Серед інших викремлюють наступні причини дитячої бездоглядності [5]:

1) руйнування державної системи суспільного виховання дітей без формування замінюючих структур в умовах ринкових перетворень.

2) кризи сімей, обумовлені бідністю, безробіттям і руйнуванням моральних устоїв батьків;

3) негативний вплив на психіку дітей засобів масової інформації, ведучих відкрити чи приховану форми пропаганди насилля, злочинності, наркоманії та сексуальної вседозволеності.

Загальновідомим є той факт, що закриття доступних дитячих садків, безкоштовних кружків дитячої творчості і спортивних секцій, розпуск масової піонерської організації призвели до витіснення дітей на вулицю. Беззаперечним є також відсутність у сім'ї засобів для нормального існування, загроза безробіття, неповноцінне харчування, зріст цін на продукти харчування та комунальні послуги: все це призводить до різкого збільшення стресових ситуацій і розлучень, що негативно відображається в першу чергу на дітях

Об'єктивна нездатність матерів одначок приділяти своїм дітям необхідну увагу загострює проблему дитячої безпритульності. Не можна не погодитися з обвинуваченнями в адресу засобів масової інформації, телебачення в тому, що на наших екранах в основно-

му показують фільми, де головний герой – грабіжник, і злочинність виглядає таким чином, що невідомо викликає у глядачів симпатію.

В останні роки послабли, якщо не сказати, рухнули, устої сім'ї. Небувалий рівень розлучень, побутове п'янство, зниження відповідальності батьків, школи і в цілому держави і суспільства за виховання і навчання дітей, руйнування системи освіти, позашкільного виховання і організації дозвілля, падіння життєвого рівня населення болісно вдарило по дітях.

Понизилась ефективність органів опіки і піклування, котрі вимагають принципового реформування. Конфлікти в сім'ї, сексуальне насилля, втягування дорослими дітей у злочинність, послаблення роботи по організації відпочинку дітей по місцю проживання і навчання, пропаганда засобами масової інформації насилля «легкого життя» – все це призвело до того, що сьогодні на профілактичному обліку служб по справах неповнолітніх знаходяться тисячі дітей, котрі жебракують та просять, скоюють правопорушення, вживають наркотичні засоби і алкогольні напої. Державний інститут проблем сім'ї та молоді провів дослідження «Соціальний портрет дітей безпритульників» [6]. Результати дослідження показують наступне:

1. Половина безпритульних дітей мають постійне житло, де періодично живуть з батьками чи опікунами.

2. Переважна більшість дітей-бродяг – з неблагополучних сімей. Біля половини безпритульних дітей – з неповних сімей, кожна десята дитина – кругла сирота.

3. Майже половина дітей не ідентифікують себе з рідною сім'єю і квартирою, не бажають повертатися додому.

4. Кожна сьома дитина опинилась на вулиці через порушенні її житлових і майнових прав. Місцями ночівлі дітей є теплотраси, підвали, дахи житлових будинків, підсобні приміщення базарів, вокзали, залізнично-дорожні вагони: такі умови життя підривають їх здоров'я.

5. Причинами втечі дітей з дому є: низький матеріальний достаток сім'ї, сімейне неблагополуччя, асоціальна поведінка батьків (алкоголізм, наркоманія, насилля), відсутність емоційного, а точніше, теплого батьківського контакту з дітьми, загострення конфлікту між батьками, батьками і дітьми.

Зростає кількість сімей, які з різних причин не виконують виховних функцій відносно своїх дітей. Практично відсутній контроль зі сторони відповідних державних органів і суспільства за вихованням дітей в несприятливих сім'ях, що призводить до того, що діти, не отримуючи адекватний соціальний захист стрімко поповнюють ряди «дітей вулиці».

Проблеми дитячої безпритульності в більшості випадків обумовлена низькою результативністю роботи органів опіки, недоліками законодавства і відсутністю чіткого механізму реалізації вже діючого законодавства,

яке регулює відносини в сім'ї, державі, суспільстві, батьків і дітей.

Причини дитячої бездоглядності поділяються на: – соціально-економічні; – психолого-педагогічні; – медико-біологічні [3]. Усі вони мають тенденцію до загострення й поглиблення в сучасний період. Соціально-економічні причини в свою чергу поділяють:

– на загально-соціальні – порушення принципів демократії, соціальної справедливості, тенденції до де-гуманізації;

– на економічні – порушення й диспропорції в народному господарстві, плануванні й розподілі суспільного продукту, безробіття, невдоволеність потреб молоді в модних предметах, засобах дозвілля;

– на соціально-демографічні – перехід до малодітної сім'ї, масове залучення жінок у виробництво й відчуження дитини від сім'ї, роз'єднання поколінь, криза сімейних стосунків;

– на соціотехнічні – негативний вплив засобів масової інформації; на організаційно-управлінські – несвоєчасність прийняття й непослідовність у розв'язанні актуальних молодіжних проблем.

Нестабільність суспільно-економічного становища в нашій державі значною мірою зумовила бездоглядність та безпритульність. До групи ризику належать діти з аномаліями розвитку, яких у ранньому віці покинули батьки, а також діти, з інтернатів, які потрапили туди після позбавлення їхніх батьків батьківських прав. Переважно це діти алкоголіків, наркоманів, осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, тобто, діти з певним досвідом асоціальної поведінки, педагогічно занедбані які відстають у психічному розвитку, багато

хто з них має психічні розлади. Здебільшого вони агресивні, тривожні, в них занижена самооцінка. На вулиці опиняється і багато дітей з сімей, на перший погляд, благополучних, поповнюючи лави так званих соціальних сиріт.

Досить серйозною причиною поширення соціального сирітства є неповні й функціонально неспроможні сім'ї. Розпад сімейних стосунків – одна з головних причин втечі дітей з дому. Якщо вдома дитина страждає через невиконання батьками своїх обов'язків та через злочинні зловживання, втеча на вулицю стає для неї останнім засобом захисту. Вона сподівається, що життя на вулиці буде ліпшим, але виявляється, що насправді там значно гірше. І юні втікачі живуть на вокзалах, у підвалах, на горищах, поповнюють ряди наркоманів, стають здобиччю кримінальних елементів. Вони намагаються вижити різними способами. Викреслені з життя суспільства, багато хто з них ставляться з презирством до його норм.

Висновки. Отже, проаналізувавши проблему безпритульності в Україні, можна зробити висновки, що дитяча бездоглядність – це негативне соціальне явище, спричинене безконтрольністю дітей з боку батьків, байдужістю старших до своїх синів і доньок, із втратою одного з батьків або обох, соціальними факторами, браком батьківського контролю. Бездоглядні діти мають контакт із сім'єю, але через різні причини (бідність, перенаселеність у квартирі, різні види експлуатації дітей, непорозуміння з батьками, друзями, вчителями) більшу частину дня, а інколи й ночі вони проводять на вулиці. Безпритульні - це діти, які протягом тривалого чи короткого часу живуть у середовищі вулиці, тому їх і називають "дітьми вулиці".

Список використаної літератури

1. Концепція Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006–2010 роки // Офіц. вісн. України. – 2005. – №49. – Ст. 3080.
2. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія: Методичний посібник. – К.: ІСДО, 1995. – 160 с.
3. Гайдар Є. О. Соціальні наслідки безпритульності у контексті демографічної ситуації в Україні / Є.О.Гайдар // Вісн. Харк. Нац. ун-ту внутр. справ: зб. наук. праць. – 2005. – Вип.31. – С.89–94
4. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей : Закон України // Офіц. вісн. України. – 2005. – №25.
5. Шульга Т.І., Слот В., Спаньярд Х. Методика работы с детьми «группы риска». – 2-е изд., Доп. – М.: Узд-во УРАО, 2001. – 128 с.
6. Про проблему бездомних громадян та безпритульних дітей і шляхи її подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/sk14/par_sl/s1221203.htm - Загол. з екрану. – Мова укр.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2017р

Овод Юлия

кандидат педагогических наук, доцент
кафедра социальной работы и социальной педагогики
Хмельницкий национальный университет
г.Хмельницкий, Украина

К ВОПРОСУ О БЕЗНАДЗОРНОСТИ ДЕТЕЙ В УКРАИНЕ

В статье раскрыты отдельные аспекты проблемы безнадзорности в Украине. Проанализированы факторы, которые приводят к возникновению данной проблемы. Автор представила классификацию причин детской безнадзорности, которая в большинстве случаев обусловлена низкой результативностью работы органов опеки, недостатками законодательства и отсутствием четкого механизма реализации уже действующего законодательства, регулирующего отношения в семье, государстве, обществе, родителей и детей.

Ключевые слова: безнадзорность, «дети улицы», социальные сироты, неблагополучные семьи, неполная семья.

Ovod Yuliia

Candidate of Pedagogical Sciences, PhD, Associate Professor
Department of Social Work and Social Pedagogy
Khmelnitsky National University
Khmelnitsky, Ukraine

TO THE ISSUE OF CHILD NEGLECT IN UKRAINE

The article describes the situation of child neglect in Ukraine, analyses factors that can cause this problem. The author has presented the classification of causes of child neglect, that in most cases is conditioned by low level of care provision, shortcomings of legislation and the lack of a clear mechanism of implementation of existing legislation, regulating relations in the family, the state, society, parents and children. The disintegration of family relationships - one of the main reasons for the flight of children from the home. A high level of social tensions had a negative impact on physical and mental health of children. The consequences of hunger along with antigny conditions of life on the street, drug use, oxygen deprivation, premature sexual life affect the physiological state of children. Along with this the stay of homeless people in anti-social environment has changed their personality traits and formed a new stratum of society with its own laws, its own "subculture".

Key words: neglect, "street children", social orphans, dysfunctional family incomplete family.